

BOLALARGA MUSIQA CHOLG'U ASBOBLARIDA CHALISHNI O'RGATISH

Navoiy shahar Alisher Navoiy nomidagi IDUM musiqa fani o'qituvchisi

Mitanova Nargiza Xamroyevna

Kalit soʻz: *Bolaga mos cholgʻu asbob , Oʻqitish metodlari, Rivojlantiruvchi omillar, Oilaning roli, Oʻqituvchi shaxsi va malakasi, Mashgʻulotlar davomiyligi va rejalashtirish, Motivatsiya va ragʻbatlantirish usullari, Cholgʻu asboblarini parvarish qilish , Milliy cholgʻu asboblarida oʻqitish ;*

Annotatsiya: *Bolalar davrida musiqa cholgʻu asboblarida chalishni oʻrganish bolaning nafosat tarbiyasini, ijodiy qobiliyatini va tafakkurini rivojlantiradi. Cholgʻu asboblarida chalishni oʻrgatish jarayoni pedagogik, psixologik va metodik yondashuvlarni talab etadi. Toʻgʻri tanlangan asbob, puxta metodika va ota-onaning qoʻllab-quvvatlashi orqali bola nafaqat musiqani sevadi, balki hayotga kengroq va ijodiy qarashni oʻrganadi.*

KIRISH

Musiqa inson hayotida muhim oʻrin egallaydi. U nafaqat madaniyatning ajralmas qismi, balki tarbiyaviy vosita sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, bolalar davrida musiqa cholgʻu asboblarida chalishni oʻrganish bolaning nafosat tarbiyasini, ijodiy qobiliyatini va tafakkurini rivojlantiradi. Cholgʻu asboblarida chalishni oʻrgatish jarayoni pedagogik, psixologik va metodik yondashuvlarni talab etadi.

1. Musiqa cholgʻu asboblarining tarbiyaviy ahamiyati

Bolaga musiqa asbobida chalishni oʻrgatish — bu faqat texnik koʻnikmalarni emas, balki musiqani his qilish, ritmni anglash, estetik didni shakllantirishni ham oʻz ichiga oladi. Tadqiqotlarga koʻra, musiqa bilan shugʻullangan bolalar:

Eshitish xotirasi rivojlangan boʻladi.

Ijodiy fikrlashga moyil boʻladi.

Diqqat va sabr-toqatni yaxshiroq namoyon qiladi.

Jamoa bilan ishlashga tez moslashadi.

Musiqa asboblari ichida pianino, skripka, dutor, gitaraga qiziqish yuqori boʻlib, ularning har biri bolaning xarakteriga va temperamentiga mos ravishda tanlanadi.

2. Bolaga mos cholgʻu asbobini tanlash

Asbob tanlashda quyidagilar eʼtiborga olinadi:

Yosh: 4–6 yoshda pianino va skripka tavsiya etiladi, chunki ular musiqiy eshitish va koordinatsiyani yaxshi rivojlantiradi.

Jismoniy imkoniyat: Asbobning oʻlchami va ogʻirligi bolaning qulay ishlata olishiga mos boʻlishi kerak.

Qiziqish: Bola oʻzi tanlagan yoki yoqtirgan asbob bilan shugʻullansa, tezroq oʻrganadi.

Ovoz xarakteri: Baʼzi bolalar yumshoq tovushli asboblarga (nay, kamancha), boshqalari esa kuchli ovozli asboblarga (doira, baraban) moyil boʻlishadi.

3. O'qitish metodlari

Bola bilan ishlashda quyidagi metodlar samarali hisoblanadi.

a) O'yin orqali o'qitish

Kichik yoshdagi bolalar uchun darslar o'yin tarzida o'tkazilsa, ularning qiziqishi ortadi. Masalan, pianino tugmalarini ranglar bilan belgilash yoki "musiqiy hikoyalar" yaratish.

b) Qadam-baqadam o'rganish

Dastlab oddiy mashqlar, keyin murakkab asarlar o'rgatiladi. Har bir yangi mavzu oldingisini mustahkamlagan holda kiritiladi.

c) Namoyish usuli

O'qituvchi o'zi chalib ko'rsatadi, bola esa uni takrorlaydi. Bu usul eshitish va ko'rish orqali o'rganishni uyg'unlashtiradi.

d) Musiqa tinglash

Bolaning musiqiy eshitish qobiliyatini oshirish uchun turli janrdagi asarlar tinglatiladi.

4. Rivojlantiruvchi omillar

Motorika: Asbob chalish qo'l barmoqlari va koordinatsiyani rivojlantiradi.

Eshitish qobiliyati: Notalarni farqlash va ohangni eshitish qobiliyatini oshiradi.

Emotsional rivoj: Musiqa orqali bola o'z his-tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadi.

Intizom: Mashq qilish odati va vaqtni rejalash ko'nikmasi shakllanadi.

5. Oilaning roli

Ota-ona bolani rag'batlantirib turishi, darsdan tashqari vaqtda mashq qilishiga sharoit yaratishi muhim. Uyda kichik konsertlar tashkil qilish, bola yutuqlarini maqtash — motivatsiyani oshiradi.

Quyida "Bolalarga musiqa cholg'u asboblarida chalishni o'rgatish" maqolasiga qo'shimcha bo'ladigan bo'limlarni kiritaman:

6. O'qituvchi shaxsi va malakasi

Bolaga musiqa asbobida chalishni o'rgatish jarayonida o'qituvchi asosiy rolni bajaradi. Malakali o'qituvchi quyidagi fazilatlarga ega bo'lishi kerak:

Pedagogik mahorat — murakkab tushunchalarni oddiy va qiziqarli tarzda tushuntirish olish.

Sabrlilik — bolaga yangi mashqlarni qayta-qayta tushuntirishdan charchamaslik.

Ijodkorlik — darslarni qiziqarli usullar bilan o'tkazish.

Shaxsiy namunaviylik — bolaga ilhom beruvchi, musiqaga mehr uyg'otuvchi inson bo'lish.

7. Mashg'ulotlar davomiyligi va rejalashtirish

Bolalar uchun musiqa darslari odatda 20–40 daqiqa davom etadi. Kichik yoshdagi bolalarda diqqat uzoq davom etmaydi, shuning uchun dars qisqa, ammo mazmunli bo'lishi kerak. Dars rejasi quyidagicha tuzilishi mumkin:

1. Salomlashish va qisqa suhbat (1–2 daqiqa)

2. Oldingi darsdagi mashqlarni takrorlash (5–7 daqiqa).

3. Yangi materialni tushuntirish (10 daqiqa).

4. Amaliy mashq (10–15 daqiqa).

5. Yakuniy takrorlash va uyga vazifa (2–3 daqiqa).

8. Motivatsiya va rag'batlantirish usullari

Mukofot tizimi — bola yaxshi ijro qilganda kichik sovg'a yoki yulduzcha berish.

Konsertlar — maktab yoki uy sharoitida kichik konsertlar tashkil qilish.

Qo'shma ijro — bola ustoz yoki boshqa o'quvchilar bilan birgalikda ijro etganda ko'proq zavq oladi.

9. Cholg'u asboblarini parvarish qilish

Bola musiqa asbobiga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni o'rganishi kerak.

Parvarish qilish qoidalari:

Asbobni toza saqlash.

Nam joyda saqlamaslik.

Har mashg'ulotdan keyin qopqog'ini yopish yoki futlyariga solish.

Zarur bo'lsa, sozlashni o'qituvchi yordamida bajarish.

10. Milliy cholg'u asboblarida o'qitish

O'zbek milliy cholg'ulari (dutor, nay, doira, rubob, karnay-surnay) bolalarning milliy musiqaga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Milliy cholg'ularni o'rgatish

Madaniy merosni asrashga yordam beradi.

Bolaning o'z milliy musiqasiga mehrini oshiradi.

Bayramlarda va tadbirlarda ijodiy ishtirok etish imkonini beradi.

XULOSA

Bolalarga musiqa cholg'u asboblarida chalishni o'rgatish — bu ularning ijodiy, intellektual va hissiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan jarayondir. To'g'ri tanlangan asbob, puxta metodika va ota-onaning qo'llab-quvvatlashi orqali bola nafaqat musiqani sevadi, balki hayotga kengroq va ijodiy qarashni o'rganadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova, M. (2020). Musiqa pedagogikasi asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

2. Nurmatov, R. (2018). Bolalar musiqiy tarbiyasi metodikasi. Samarqand: SamDU nashriyoti.

3. Gordon, E. (2007). Learning Sequences in Music. Chicago: GIA Publications.

4. Suzuki, S. (1996). Nurtured by Love. Alfred Music.

5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2021). Musiqa ta'limi bo'yicha metodik qo'llanma.